

Fredagen den 19 maj

Kl. 10.00

§ 1 Justerades protokollet för den 10 innevarande månad.

§ 2 Ang. vuxenutbildning för tidigare specialklass elever och särskoleelever

Herr statsrådet MOBERG erhöll ordet för att besvara herr *Strömbergs* (fp) den 4 april framställda interpellation, nr 102, till herr utbildningsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Strömberg har frågat chefen för utbildningsdepartementet vilka åtgärder han vidtagit för att tillgodose f. d. specialklass elevers och f. d. särskoleelevers behov av för dem särskilt anpassad vuxenutbildning. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Målet för de senaste årens vuxenutbildningsreformer har varit att nå dem som har en kort och bristfällig utbildning. Inom såväl studiecirkelverksamheten som den kommunala vuxenutbildningen har därför speciella åtgärder vidtagits för att tillgodose de utbildningsmässigt eftersatta grupperna, till vilka torde kunna hänföras f. d. specialklass elever och f. d. särskoleelever.

För vissa psykiskt utvecklingsstörda vuxna finns undervisning i olika former. Studiecirkelverksamheten torde vara den vanligaste formen för undervisning av denna grupp vuxna. Studiecirkel kan anordnas såväl utom som inom inrättningar för utvecklingsstörda. Vid ett flertal folkhögskolor förekommer kurser för psykiskt utvecklingsstörda. Vidare bedrivs i vissa fall särskild undervisning för sådana vuxna utvecklingsstörda som inte kan delta i annan utbildning och som bedöms vara i stort behov av pedagogisk stimulans.

Inom ramen för de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna anordnas arbetsprövning, arbetsträning och utbildning av svärplacerade. Arbetsprövningen skall genom praktiska arbetsprov kartlägga den handikappades intressen, anlagsinriktning, fysiska och psykiska arbetsförmåga samt arbetsmotivation m. m. Arbetsträningen skall ge en systematisk uppträning av den handikappades fysiska och psykiska arbetskapacitet. Utbildningen av svärplacerade, vilken sker vid av skolöverstyrelsen anordnade anpassningskurser, syftar till att underlätta för kursdeltagarna att självständigt klara sig både i arbete och på fritid. I anpassningsundervisningen ingår bl. a. social träning, teoretisk och praktisk yrkesträning och förberedande yrkesutbildning.

År 1971 (propositionen 4 år 1971, utbildningsutskottets betänkande nr 13 år 1971, riksdagens skrivelse nr 25 år 1971) fattade riksdagen beslut om att speciella bestämmelser skulle gälla för att underlätta för hörselskadade, synskadade, rörelsehindrade och psykiskt sjuka att ge

Fredagen den

19 maj 1972

Ang. vuxenutbildning för tidigare specialklass elever och särskoleelever

Fredagen den
19 maj 1972

*Ang. vuxenutbild-
ning för tidigare
specialklasselever
och särskole-
elever*

nomföra studier i kommunal vuxenutbildning. Bestämmelser har senare meddelats i kungörelsen (1971:424) om kommunal och statlig vuxenutbildning. Vidare utreder skolöverstyrelsen frågan hur man skall anordna särskild undervisning för sådana elever som önskar studera inom den kommunala vuxenutbildningen men som på grund av handikapp, långvarig sjukdom eller liknande omständigheter ej kan delta i vanlig undervisning.

Sedan höstterminen 1970 bedriver skolöverstyrelsen en försöksverksamhet för vuxna psykiskt utvecklingsstörda. Försöksverksamheten syftar till att ge underlag för väl avvägda program och lämplig organisation för undervisningen av vuxna psykiskt utvecklingsstörda. Som en central uppgift gäller att finna undervisningsformer för dem som inte kan erbjudas pedagogisk stimulans i någon av de redan etablerade formerna. Försöksverksamheten avser dels nya former, dels en samordning och systematisering av det totala utbudet.

Kommittén för radio och TV i utbildningen (TRU) och kommittén för försöksverksamhet med vuxenutbildning (FÖVUX) genomför också försöksverksamhet i syfte att underlätta för handikappade att delta i vuxenutbildning.

Herr STRÖMBERG (fp):

Till statsrådet Moberg ber jag att få framföra ett tack för svaret på min interpellation.

I en motion till 1970 års riksdag tog jag upp frågan om vuxenutbildning för dels elever som lämnat den obligatoriska skolan från någon specialklass, dels de elever som fått sin undervisning i särskolan.

Redan nu vill jag för att undvika missförstånd säga att jag varken i motionen eller nu diskuterar de elever som gått i specialklass på grund av t. ex. syn- eller hörselskada. Problemställningen är där ganska annorlunda.

Motionen skickades på remiss till SÖ som understödde förslagen. I svaret står bl. a.: "SÖ vill därför starkt understödja motionärernas hemställan om förslag rörande vuxenutbildning för f. d. elever i den obligatoriska skolans specialklasser och i särskolan och vill också medverka till att ytterligare stödåtgärder kommer till stånd inom folkbildningsarbetet och i den kommunala vuxenutbildningen."

Utskottet underströk kraftigt önskvärdheten av att man på lämpligt sätt tillgodosåg dessa elevers behov av för dem särskilt anpassad vuxenundervisning.

Mot denna bakgrund tycker jag att myndigheterna under de två åren som gått gjort ganska litet för att hjälpa ifrågavarande elever. I propositionen 37 år 1971, som statsrådet nu hänvisar till, talas om de handikappade som en viktig grupp men knappast om de grupper jag här berör.

Elever som tidigare gått i specialklass eller särskola har svårt att komma in i vår nuvarande vuxenutbildning. Elever från särskolan är dessutom i princip utestängda genom gällande behörighetskrav. Vissa möjligheter till vuxenutbildning finns genom studiecirklar, folkhögskolekurser, anpassningskurser m. m.

Fredagen den
19 maj 1972

Ang. vuxenutbildning för tidigare specialklass elever och särskole-elever

De ungdomar som lämnat skolan från en specialklass eller från särskolan har i allmänhet ett betydligt sämre utgångsläge än andra. Dessutom blir gärna utbildningsklyftan alltmer besvärande i ett snabbt föränderligt samhälle.

Den nuvarande vuxenutbildningen an knyter i regel till förkunskaper och använder en studietakt, som är främmande för dessa ungdomar. Resultatet blir att man drar sig för att söka sig till vuxenutbildningen. Dessutom är dessa elever vana vid en mer individuell undervisning än den vuxenutbildningen normalt medger.

Det finns i vuxenutbildningen en ideologisk bakgrund och jag vill tacksamt notera att statsrådet i sitt svar anknöt till denna – som säger att en av de viktigaste frågorna är hur man skall nå dem som har kort eller bristfällig utbildning. De ungdomar som jag talar om tillhör verkligen dem som har en sådan bakgrund att de bör prioriteras.

Med rätta kan man fråga sig: Varför har departementet och SÖ inte inom den kommunala vuxenutbildningens ram i större omfattning ordnat utbildning för dessa ungdomar? En extra insats här är dessutom motiverad av både pedagogiska skäl och rättviseskäl.

När det gäller de elever som gått i specialklasser i grundskolan har primärkommunerna ansvaret både för undervisningen i grundskolan och för vuxenutbildningen. För särskoleeleverna ligger ansvaret för den grundläggande utbildningen på omsorgsstyrelserna. Något motsvarande ansvar för omsorgsstyrelserna i fråga om vuxenutbildningen föreligger såvitt jag vet ej.

När det gäller att nå ifrågavarande ungdomar är det synnerligen angeläget att den uppsökande verksamheten fungerar. Lämpligaste organ för detta borde vara det som haft ansvaret för den grundläggande utbildningen.

Enligt min uppfattning borde det vara möjligt att ge ifrågavarande ungdomar ett betydligt större utbildningsutbud. Samtidigt bör vi sträva efter att undvika den nuvarande splittringen på flera huvudmän, utan klart avgränsade ansvarsområden. Mot denna bakgrund och i klart medvetande om det positiva som låg i statsrådet Mobergs svar vill jag ställa två frågor till statsrådet Moberg.

1. Är statsrådet beredd ta initiativ till åtgärder för att underlätta för f. d. elever i specialklasser att få lämplig undervisning inom den kommunala vuxenutbildningens ram?
2. Vill statsrådet medverka till sådan ändring av nuvarande regler att omsorgsstyrelserna får ansvar för vuxenutbildning av f. d. elever i särskolan?

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Med hänsyn till herr Strömbergs uppläggning av kommentaren till mitt svar ångrar jag något att jag inte utvecklade litet mer det som står i andra stycket av svaret, där jag ger en allmän beskrivning av målsättningen för vuxenutbildningsreformerna. Låt mig komplettera vad jag där säger med några konkreta upplysningar som bakgrund till det svar jag skall försöka ge på de nya frågor herr Strömberg ställde.

Fredagen den
19 maj 1972

*Ang. vuxenutbildning för tidigare specialklass elever och särskole-
elever*

För det första vill jag peka på att folkbildningsorganisationerna – bl. a. för att underlätta för den typ av personer som herr Strömberg åsyftar, när han talar om specialklass elever som inte är att betrakta som hörsel- eller synskadade – har fått speciellt stora resurser till de prioriterade cirklar som ger ungefär samma utbildning som grundskolans högstadium i de centrala ämnena svenska, matematik, samhällskunskap och engelska. Riksdagen har nyligen beslutat att statsbidragen till dessa prioriterade cirklar för nästa år skall höjas till hela 45 kronor, vilket innebär att man på några år mer än fördubblat bidragen till de cirkarna.

För det andra vill jag erinra om att sedan ett par år utgår speciella bidrag till s. k. stödundervisning i den kommunala vuxenutbildningen, bidrag som utgör 25 procent av statsbidraget för kurser på grundskolenivå i den kommunala vuxenutbildningen och som är särskilt avsedda att underlätta starten i den kommunala vuxenutbildningen för personer som har ett sämre utgångsläge. Till den kategorin kan man räkna de ungdomar som herr Strömberg avser med beteckningen specialklass elever som inte har de nämnda fysiska handikappen.

För det tredje vill jag påpeka att man, för att nå dessa människor och erbjuda dem den service som den kommunala vuxenutbildningen innebär, sedan ett år tillbaka också givit ett särskilt bidrag till uppsökande verksamhet. Det beloppet utgår med 2 procent på den utbetalda lönesumman.

För det fjärde pågår inom den kommunala vuxenutbildningen en rad pedagogiska försök som syftar till att bättre än nu få med de personer som visat sig ha speciella svårigheter att följa med i den hittills i ganska hög grad traditionellt givna undervisningen. I Stockholm t. ex. pågår försök att i större omfattning än vad som är vanligt ersätta klassundervisningen med seminarieundervisningsformen.

Slutligen vill jag nämna de mera långsiktiga åtgärder som vidtas inom ramen för det pedagogiska utvecklingsarbetet. Riksdagen har i årets beslut särskilt poängterat önskvärdheten av insatser på detta område för vuxenutbildningens del. Med hänsyn till riksdagens och regeringens intentioner i fråga om vuxenutbildningens inriktning räknar jag med att den långsiktiga pedagogiska verksamheten i hög grad skall bedrivas just med tanke på de människor herr Strömberg åsyftar.

Herr talman! Därmed har jag gjort ett försök att något komplettera mitt svar med avseende på den kategori av människor som herr Strömbergs kommentar i första hand gällde. Men låt mig göra ett principiellt tillägg i sammanhanget, herr Strömberg, och det är följande. I denna verksamhet, liksom i all verksamhet för ungdomens del, är det särskilt angeläget att man om möjligt får med dessa personer i den normala verksamheten, om vi skall använda det uttrycket. Att placera en pojke eller flicka i specialklass, vilket i skolan skett med dessa ungdomar, är en nödfallsåtgärd som man tillgriper först sedan det visat sig att barnen inte klarar undervisningen i den vanliga klassen tillsammans med kamraterna. När dessa specialklass elever är vuxna och skall slussas in i den kommunala vuxenutbildningen, i folkbildningsverksamheten, är det angeläget att i första hand om möjligt få dem med i de vanliga cirkarna, i de vanliga klasserna, så att de inte liksom i sin ungdom även som vuxna

Fredagen den
19 maj 1972

Ang. vuxenutbildning för tidigare specialklass elever och särskoleelever

blir behandlade som särfall. Det vill vi under alla omständigheter söka undvika.

Därför är det inte någon primär strävan att söka åstadkomma speciella insatser för denna typ av personer, som alltså inte är gravt handikappade i något avseende, vare sig fysiskt eller psykiskt, men som haft en allmänt dålig förutsättning att klara sig under skoltiden och ofta då också senare i livet. Man vill försöka om möjligt få dem med i den vanliga vuxenutbildningen. Mitt svar på herr Strömbergs första fråga blir därför att vår strävan fortsättningsvis icke är – detta är icke heller innebörden av riksdagens uttalande 1970 – att göra speciella insatser i någon större omfattning just för dessa personer. Man inriktar alla insatserna på vuxenutbildningens område på ett sådant sätt att de i första hand kommer de personer till godo som har den sämsta utbildningen och den sämsta sociala standarden. Bland de människorna finns i varje fall flertalet av den kategori människor som herr Strömberg huvudsakligen talade om i sin kommentar.

Den andra frågan om huruvida jag skulle vara beredd att när det gäller de psykiskt utvecklingsstörda vuxna verka för att omsorgsstyrelserna skulle få ansvaret för deras vuxenutbildning, så är det en fråga som jag måste vidarebefordra till socialministern. Den frågan ligger nämligen inom hans ansvarsområde.

Jag vill dock påpeka, herr Strömberg, att när det i mitt svar i näst sista stycket talas om skolöverstyrelsens försöksverksamhet sedan 1970, så ligger huvudansvaret för den försöksverksamheten när det gäller dess organiserande ute på fältet på omsorgsstyrelserna. Jag förmodar att socialministern på den frågan skulle ha svarat ungefär att den försöksverksamhet som pågår sedan två år tillbaka skall utvärderas, och då blir det i sinom tid tillfälle att ta upp till prövning den speciella fråga som herr Strömberg riktade till mig.

Jag lovar, herr talman, att vidarebefordra frågan till socialministern.

Herr STRÖMBERG (fp):

Herr talman! Jag är tacksam för de kommentarer och de synpunkter som statsrådet Moberg lämnade i fråga om den konkreta situationen och de olika slags verksamhet som statsrådet beskrev. Jag vill uttrycka min uppskattning och säga att jag delar de allmänna synpunkter som statsrådet i den senare delen av sitt anförande lade på frågan om vuxenutbildningen för berörda elever.

Men jag vill betona en sak – och jag gör det med mångårig både lärar- och skollärdarefarenhet bakom mig – som egentligen är den verkligt svåra knuten. Det är inte bara att säga att dessa elever skall in i den vanliga vuxenutbildningen. Det är ett mål, men det krävs insatser för att få dessa ungdomar dit. Det ligger i allmänhet en ganska besvärlig situation bakom deras placering en gång i specialklass i grundskolan eller i särskolan. Den situationen måste samhället på alla sätt anstränga sig för att reda upp. Ungdomarna har fått en något annorlunda utbildning, och man kan inte vänta sig att dessa elever utan vidare skall kunna anpassa sig till den normala vuxenutbildningen.

I en motion 1970 redovisade jag efter särskilt tillstånd en undersök-

Fredagen den
19 maj 1972

Ang. vuxenutbildning för tidigare specialklasselever och särskole-elever

ning som gjorts på detta område, den stora uppföljningsundersökningen i Malmö av professor Husén. Det torde vara den mest omfattande undersökning på detta område som gjorts i världen -- åtminstone var den det då. Där visas klart att dessa elever har en betydande svarighet när de skall börja med vuxenutbildningen. Det är svårt att få dem att själva ta initiativet.

Därför måste vi försöka hjälpa dem över denna tröskel. Det är detta som jag tror är det stora problemet, och därför menar jag att ett större ansvar härför borde läggas på den kommunala vuxenutbildningen. Då an knyter man till det obligatoriska skolväsendet, som tidigare i grundskolan har haft kontakt med dessa elever. Där skall man då försöka att dels leta reda på dessa ungdomar, dels under de första åren lägga upp undervisningen med hänsyn till den situation som just dessa elever befinner sig i. De har i många avseenden haft en helt annan undervisnings-situation än de flesta andra elever. Dessutom har deras undervisnings-situation varit i högsta grad individuell. Därför måste man mer än i normala fall försöka att individuellt lotsa dem igenom den första svåra tiden.

Tyvär har många av dessa elever enligt den undersökning jag nämnde upplevt den första tiden i vanlig vuxenutbildning som utomordentligt besvärande. De som kommit över de första svårigheterna och kunnat klara av en eller ett par terminer -- ofta tack vare en utomordentligt tung extra arbetsinsats och extra energi -- har i allmänhet lyckats bra.

Jag har pekat på behovet av uppsökande verksamhet och på att dessa elever är vana vid en något annorlunda utbildning med lärare som lägger upp undervisningen på annat sätt än man kanske normalt gör i den kommunala vuxenutbildningen. Jag tror därför att man i större utsträckning borde försöka utnyttja de speciallärare som finns i grundskolan. De kan denna metodik, de är vana vid den. När vi började den kommunala vuxenutbildningen använde vi lärarna från grundskolan och den gymnasiala skolan, och nu kan vi på samma sätt också söka använda speciallärarna. Men det är svårt i dag, det vet jag, att skaffa lämpliga lärare, för just här har vi en bristsituation.

De pedagogiska metoderna och undervisningsmaterielen är kanske inte heller riktigt vad man är van vid. Just när det gäller de svagpresterande eleverna har vi en mycket svår situation i fråga om undervisningsmateriel, och den beror bl. a. på att den här materielen produceras i så liten upplaga att den egentligen inte blir lönsam för förlagen. Här borde man kanske på ett eller annat sätt söka att på längre sikt sätta in stödåtgärder. Vidare är det betygssystem som vi har inom den kommunala vuxenutbildningen ett besvärligt hinder.

Jag tror att det finns stora möjligheter att hjälpa de här eleverna ytterligare. Jag är utomordentligt tacksam för den positiva och får jag säga mänskliga ton och den förståelse som fanns i statsrådets anförande här. Det gläder mig alldeles speciellt att SÖ nu enligt svaret har ett uppdrag från departementet att ordentligt penetrera det här problemet. Jag vill vädja till statsrådet att försöka få fram litet mer konkreta regler, förordningar eller paragrafer som vi kan använda för att driva på kommunerna på det här angelägna området.

Jag tror också att det i dag finns åtskillig erfarenhet samlad på det här fältet. För några dagar sedan tog jag del av ett dokument som gjorde mig både nedstämd och glad. Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, FUB, har nämligen tillsatt en speciell kommitté som har arbetat med problemet med vidareutbildning för de svagpresterande, och jag fick tillfälle att läsa dess redovisning. Det är en ambitiös, saklig och omfattande utredning, där både föräldrar-målsmän och lärare har varit med. Den visar att det finns betydande svårigheter, men den visar också att, som statsrådet har påpekat, mycket är gjort.

Får jag sluta, herr talman, med den personliga lilla deklARATIONEN att jag tror att statsrådet har betydligt större uppgifter än den här i departementet, uppgifter som är viktigare, tyngre, ekonomiskt besvärligare osv., men jag vågar ändå säga att just de små människorna som det här rör sig om är en grupp som politiker av alla kategorier har ett alldeles speciellt ansvar för. Jag tackar än en gång för svaret och hoppas att vi skall kunna komma litet längre på det här området.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om utflyttning av den svenska fiskegränsen inom Östersjöområdet

Herr jordbruksministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara herr *Hedins* (m) den 3 mars framställda interpellation, nr 82, och anförde:

Herr talman! Herr Hedin har frågat mig om jag är beredd att medverka till en snar utflyttning av den svenska fiskegränsen inom Östersjöområdet till 12 nautiska mil liksom på Västkusten.

Enligt den fiskerikonvention som dagtecknats i London den 9 mars 1964 och som efter riksdagens godkännande ratificerats av Sverige får deltagande stater inrätta särskilda fiskezoner som sträcker sig ut till 12 sjömil från kusten. Sverige har med stöd av konventionen inrättat fiskezon vid Västkusten. Konventionen omfattar emellertid inte Östersjön, vilket överensstämmer med önskemål som framfördes av svenska fiskerinäringens representanter. Av kuststaterna vid Östersjön är Sverige, Danmark, Polen och Förbundsrepubliken Tyskland anslutna till konventionen. En utvidgning av konventionens tillämpningsområde förutsätter medgivande av samtliga till konventionen anslutna stater, av vilka tio saknar kust vid Östersjön.

Östersjöfisket har hittills bedrivits utan någon mer omfattande reglering. Enda undantaget utgör en överenskommelse till skydd för laxen som träffades 1962 mellan Sverige, Danmark och Förbundsrepubliken Tyskland och till vilken Polen senare anslutit sig. Fisket i Östersjön har emellertid numera nått en sådan omfattning att det måste göras till föremål för en allmän reglering, som tillförsäkrar strandstaterna en hög avkastning på lång sikt. Denna åsikt torde delas av strandstaterna, och från polsk sida har man nyligen föreslagit att en konvention skall ingås i detta syfte. Från svensk sida ser vi positivt på det polska initiativet.

Fredagen den
19 maj 1972

*Om utflyttning av
den svenska fiske-
gränsen inom
Östersjöområdet*

Även om en sådan multilateral reglering till skydd för fiskbestånden i Östersjön enligt min uppfattning är den mest angelägna åtgärden, utesluter den inte en utflyttning av den svenska fiskegränsen i Östersjön. I överensstämmelse med vad Sverige i andra sammanhang konsekvent hävdar på det internationella planet bör en sådan åtgärd dock inte vidtagas ensidigt. Samförstånd med de berörda staterna måste eftersträvas, innan en utflyttning beslutas. De kommande diskussionerna om regleringen av Östersjöfisket kan erbjuda ett lämpligt tillfälle att ta upp fiskezonstrågan.

Avslutningsvis vill jag bara tillägga att frågan i vilka havsområden kuststaten har ensamrätt till fisket kommer att behandlas vid den havsrättskonferens som enligt beslut av Förenta nationernas generalförsamling skall hållas nästa år.

Herr HEDIN (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min interpellation, vilket jag bedömer som i princip positivt.

Det är i dag, till skillnad mot den tid då Londonkonventionen förbereddes, ett mycket starkt intresse bland yrkesfiskarna i Östersjön att få till stånd ett utökat territoriellt skydd för sitt fiske. Under senare år - och inte minst i år - har vi upplevt ett avsevärt ökat fiske utanför och nära intill den svenska kusten från andra länders fiskeflottor. Genom den mycket kraftiga insatsen av stora och moderna fiskebåtar, som ofta har fiskat under lördag-söndag då svenska fiskare inte är ute, har efterföljande svenska fiskeförsök givit mycket dåligt resultat. Det mycket intensiva fisket har t. o. m. givit anledning till uttalanden från ansvarigt håll om att det är fara för direkt utfiskning av strömmingsbeståndet i Östersjön i likhet med den utfiskning som redan tidigare har skett av sillen i Nordsjön och i Atlanten. Den överfiskning som där har förekommit - och det fiskestopp som har beslutats av den nordostatlantiska fiskerikommissionen för viss tid av året - torde för övrigt vara den direkta anledningen till den kraftigt ökade fiskeinsatsen i Östersjön.

Mot denna bakgrund är det ett angeläget och mycket starkt önskemål från yrkesfiskarna att så snart som möjligt få till stånd en utflyttning av fiskegränsen till 12 sjömil. En sådan utflyttning kan naturligtvis ske inom ramen för Londonkonventionen genom en utökning av dess tillämpningsområde. Men utflyttning kan också ske vid sidan av den konventionen. Polen har ganska nyligen flyttat ut sin fiskegräns till 12 sjömil utan att anknyta till Londonkonventionen. Sovjet hävdar som bekant minst motsvarande sjöterritorium sedan länge. Det föreligger därför inget hinder för Sverige att besluta om en sådan utflyttning som Polen har gjort. Som jag ser det kan det inte heller betraktas som en ensidig åtgärd från Sveriges sida.

Jag skulle vilja poängtera att en utflyttning till 12 sjömil motsvarar den allmänna uppfattningen i världen i dag om ett minimum i fråga om fiskegräns, vilket däremot inte är fallet med den utflyttning till 50 sjömil som man har beslutat sig för i Island och som bl. a. Sverige med rätta har protesterat emot. Det är naturligtvis inte heller fallet med den utflyttning till 200 sjömil som man har beslutat i vissa stater i Sydamerika och som

Fredagen den
19 maj 1972*Om utflyttning av
den svenska fiske-
gränsen inom
Östersjöområdet*

man förbereder i andra stater där och dessutom i Afrika.

Att 12 sjömil allmänt accepteras framgår bl. a. av Londonkonventionen och av hur frågan behandlades vid en havsrättskonferens i Genève 1960 av samma karaktär som den som nu förbereds. Där sökte man få ett beslut om en allmän utflyttning till 12 sjömil, men den frågan föll. Det saknades en enda röst för att man skulle få den kvalificerade majoritet på två tredjedelar som behövdes för att driva frågan igenom. Men den föll inte på grund av att man tyckte att 12 sjömil var för mycket, utan tvärtom – det var stater som inte ville binda sig vid en så liten utflyttning som 12 sjömil som motarbetade förslaget, vilket alltså ledde till att frågan vid det tillfället föll. Mot den bakgrunden kan rimligtvis inte något land på sakliga grunder motsätta sig en svensk utflyttning av fiskegränsen till 12 sjömil.

Så några ord om den havsrättskonferens som FN har beslutat skall hållas 1973 i New York och som statsrådet avslutningsvis tog upp. Många tror att det inte kommer att bli möjligt att hålla konferensen 1973 utan tidigast 1974. Förarbetena för konferensen går ut på just att flytta ut sjögränsen normalt till 12 sjömil, men under alla förhållanden kommer det nog att ta ganska lång tid innan man kan få några resultat av konferensen, när den än kommer till stånd.

Jordbruksministern ger i sitt svar ett väldigt intressant besked om förslaget från Polen om att vi skall få någon form av konvention för Östersjön. Tanken är inte ny. Jag tog förra året själv initiativ till att vi skulle samla representanter för Östersjöstaterna till en konferens, och vi har kommit mycket långt med förberedelserna, som nu Sveriges fiskares riksförbund står bakom. Vi skall hålla konferensen i juni här i riksdagshuset, men där kan vi inte komma längre än till rekommendationer till de olika länderna. Detta är i och för sig mycket värdefullt – det finns dock inga möjligheter att direkt åstadkomma resultat.

Jag har vid olika tillfällen sagt att det här skall bli en första kontakt, som sedan skall fullföljas och syfta till att man når fram till organisatoriskt samband av något slag, kanske på samma sätt som i Nordostatlantiska kommissionen, så att man så smäningom med bindande verkan kan fatta beslut. Det kan man än så länge inte. Vägen dit kan vara ganska lång – för närvarande föreligger ju bl. a. diplomatiska hinder för att uppnå detta.

Jag anser ändå liksom jordbruksministern att det är en väldigt angelägen uppgift att uppnå en multilateral reglering till skydd för fiskbestånden i Östersjön. Jag kommer för min del att göra allt vad jag kan för att medverka till en sådan. Men jag menar att en utflyttning av fiskegränsen i dagsläget är den avgjort viktigaste frågan, bl. a. därför att det såvitt jag förstår kommer att ta ganska lång tid att ro konventionen i hamn och dessutom därför att en sådan konvention troligen ändå inte löser de speciella problem som man skulle klara genom att flytta ut fiskegränsen.

Jag hoppas alltså att jordbruksministern begagnar första möjliga tillfälle att ta upp frågan med berörda stater och diskutera särskilda överenskommelser – i första hand då med Danmark, där vi har speciella ömsesidiga problem – samt att han gör det på motsvarande sätt som

Fredagen den
19 maj 1972

*Om utflyttning av
den svenska fiske-
gränsen inom
Östersjöområdet*

skedde vid 1964 års utflyttning på Västkusten. Efter min mening bör sådana kontakter kunna tas informellt och efter hand. Om diskussionen i anledning av det polska förslaget är den lämpliga utgångspunkten beror ju i hög grad på när den diskussionen kan komma till stånd. Kanske kan det erbjudas tillfällen långt tidigare än så.

Jag delar också jordbruksministerns mening att man bör eftersträva samförstånd med de berörda staterna. Under alla förhållanden bör man liksom Polen naturligtvis underrätta dem om en sådan här åtgärd och inbjuda länderna till förhandlingar om ömsesidiga överenskommelser, där det kan vara aktuellt.

Det är redan nära ett år sedan Sveriges fiskares riksförbund begärde en utflyttning av fiskegränsen i Östersjön. Yrkesfiskarna i Östersjön efterlyser resultat, och de efterlyser skyndsamt resultat. Jag hoppas att jordbruksministern medverkar till att frågan blir löst så snart som det över huvud taget är möjligt, och jag tackar än en gång för svaret.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag delar herr Hedins uppfattning att det finns mycket starka skäl för en utflyttning av fiskegränsen, bl. a. det skälet att yrkesfiskarna nu är för en sådan åtgärd, till skillnad mot vad de var 1964. Herr Hedins beskrivning av fiskesituationen i Östersjön var också helt korrekt.

Vi kan också försöka få till stånd överenskommelser om fiskevården och regleringen av fisket i Östersjön. Båda de frågorna får anses vara mycket viktiga. Där kan vi också räkna med ganska stor förståelse från alla strandstater, eftersom det ju är ett gemensamt intresse att vi har ett fiskbestånd i Östersjön. Utflyttningen av den svenska fiskegränsen är givetvis i huvudsak ett svenskt intresse.

Jag vet att fiskarens yrkesorganisationer i Östersjöstaterna skall hålla en konferens, i juni månad, och den betraktar jag som mycket betydelsefull. Där skall man ta upp gemensamma problem, och jag vill därför vädja till herr Hedin att på den konferensen framföra de problem som svenska yrkesfiskare har och deras numera mycket starka önskan att flytta ut fiskegränsen till 12 nautiska mil. Om fiskarens organisationer i Östersjöstaterna är positivt inställda till den frågan, så underlättar det regeringens möjligheter att flytta fiskegränsen. Jag tror med andra ord att det skall vara möjligt att nå ett gott resultat, om fiskarens organisationer och staten samverkar i det fallet. Naturligtvis kan jag inte ange tidpunkten när en sådan utflyttning av gränsen kan komma till stånd, men vi skall inte försitta något tillfälle att lösa denna fråga.

När jag i mitt svar nämnde havsrättskonferensen var det inte som något motiv för att uppskjuta åtgärderna på detta område, utan det var bara för att erinra om att fiskegränserna är ett problem inte bara i Östersjön utan i hela världen. På många håll är problemen i det fallet oerhört mycket större än de problem vi har. En konferens om reglering av fiskegränserna och om strandstaternas rätt till fiske är naturligtvis oerhört värdefull, och jag tror också att den är nödvändig med hänsyn till hur fisket bedrivs och är organiserat. Därför skall vi försöka att så snart som möjligt nå resultat i det avseendet.

Fredagen den
19 maj 1972

*Ang. dispens från
skyldigheten att
anlita den kommunala
renhållnings-
organisationen*

Herr HEDIN (m):

Herr talman! Jag tackar också för detta kompletterande svar och är självfallet beredd att på allt sätt medverka och samarbeta för att uppnå resultat på denna punkt.

Under den konferens som vi skall hålla i juni blir det naturligtvis möjligt att ta informella kontakter med dem som där kommer att företräda respektive stater, men till syvende og sist är utflyttningen av fiskegränsen naturligtvis en fråga som staten måste ordna. Därför hoppas jag att jordbruksministern passar på att ta upp den frågan, när han träffar representanter för andra länder på samma nivå som han själv, ty det är ju i första hand de som kommer att få besluta om den.

På den nämnda konferensen kommer vi kanske att träffa överenskomelser om fiskevårdande åtgärder, men förmodligen blir det ändå inte något omedelbart praktiskt resultat, därför att fiskarna i de olika länderna väl kommer att säga: Vi vill gärna genomföra detta, men förutsättningen är att också de andra staterna blir med.

Sannolikt kommer det därför att dröja en viss tid, innan vi kan nå några resultat. För att komma till snabba resultat fordras att vi först har något slags konvention, så att vi på grundval av den direkt kan besluta om olika åtgärder. Där är vi inte i dag, och vägen dit kanske tyvärr är ganska lång. Men vi hoppas att med gemensamma ansträngningar kunna komma dithän så snart som det över huvud taget är möjligt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Ang. dispens från skyldigheten att anlita den kommunala renhållningsorganisationen

Herr jordbruksministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara herr Anderssons i Nybro (c) den 12 april framställda interpellation, nr 115, till herr civilministern, och anförde:

Herr talman! Herr Andersson i Nybro har frågat chefen för civildepartementet om han vill medverka till att länsstyrelsernas dispensrätt utvidgas så att den som själv har goda möjligheter att ta om hand avfall på ett ur miljösynpunkt tillfredsställande sätt inte i onödan behöver anlita den kommunala renhållningsorganisationen. Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Enligt kommunala renhållningslagen får länsstyrelsen på ansökan av kommunen medge undantag från det kommunala renhållningsmonopolet. I motiven till denna bestämmelse uttalade jag att sådan dispens kan avse avfall från viss bebyggelse, t. ex. lantgårdar, i den man avfallet kan tas om hand på ett tillfredsställande sätt. Någon åtgärd i det hänseende som interpellanten avser behövs inte från min sida.

Herr ANDERSSON i Nybro (c):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min interpellation. Jag är tveksam om hur svaret skall tolkas. Jag undrar om statsrådet anser att dispenser bör beviljas i de fall då den enskilde själv är beredd att ta ansvar

Fredagen den
19 maj 1972

*Ang. dispens från
skyldigheten att
anlita den kommunala
renhållnings-
organisationen*

för omhändertagandet även av hushållsavfall. Är detta statsrådets uppfattning, är jag helt nöjd med svaret.

Skälen till min interpellation är främst två, nämligen för det första att vissa kommuner tycks tolka lagstiftningen så, att inga totaldispenser kan beviljas. Jag avser fall då den enskilde själv tar ansvaret för att avfallet omhändertas på ett ur miljösynpunkt helt tillfredsställande sätt. För det andra finns det uppgifter -- inhämtade bl. a. genom riksdagens upplysningstjänst -- om att vissa länsstyrelser försöker förmå kommunerna att inte begära totaldispens. Av dessa skäl anser jag det värdefullt att få klarlagt hur statsrådet ser på tillämpningen av lagstiftningen.

För att inga missförstånd skall uppstå vill jag understryka att obligatorisk kommunal hämtning av hushållsavfall självfallet bör gälla för s. k. hälsovårdstätorter. Dispenser i dessa områden skulle troligen innebära allvarliga risker för miljöförstöring, och sådana risker kan vi inte ta. Men enligt min uppfattning är problemet inte detsamma i glesbygderna. I många fall har inte befolkningen där vare sig behov eller ens råd att köpa högförädlade varor i dyrbara förpackningar. Många har också möjlighet att på ett lämpligt sätt ta hand om avfallet. Fortfarande förekommer t. ex. vedeldning i ganska stor utsträckning i glesbygderna. Därför utgör avfallet ofta inget problem för människorna där, i varje fall inte på samma sätt som i tätorterna. I dessa fall vore det enligt min uppfattning olyckligt om lagstiftningen skulle tolkas på ett sådant sätt att den enskilde inte skulle ha rätt att omhänderta hushållsavfallet.

Ur miljösynpunkt är det också tveksamt om man till varje pris skall samla ihop allt avfall till centrala soptippar. Det finns flera skrämmande exempel på kommunala soptippar som vållat mycket allvarliga miljöproblem. I flera fall medför det s. k. pressvattnet från läckningstipparna svår förorening av vattnet i närheten. Detta starkt förorenade vatten har på flera håll orsakat svåra sjukdomar hos de djur som kommit i kontakt med vattnet. I dag är det för många kommuner ett stort problem att hitta ur miljösynpunkt lämpliga platser för sina soptippar. Jag menar alltså att en sammandragning av avfall till en central soptipp inte i alla lägen är det ur miljösynpunkt bästa alternativet. I glesbygden har man, såvitt jag kan förstå, på de flesta håll klarat avfallsproblemet hittills på ett helt tillfredsställande sätt i enskild regi.

Därmed menar jag inte att lagstiftningen i stort skall förändras, men av dessa skäl anser jag att kommunerna bör följa den tolkning av lagstiftningen som Kommunförbundet redovisat i en PM som utsändes i början av 1971. I denna PM slås fast att lagstiftningen inte avser att tvinga den enskilde till att avlämna avfall för kommunal avhämtning i glesbygderna. Självfallet gäller detta endast i de fall där den enskilde är beredd att ta ansvaret för omhändertagandet av hushållsavfall och annat avfall. Den enskilde måste självklart också följa bestämmelserna i naturvårdslagen och i hälsovårdsstadgan, som förbjuder all nedskräpning såväl på enskild mark som i naturen i övrigt.

Jag vill därför slutligen ställa följande fråga: Delar herr statsrådet Kommunförbundets tolkning av lagstiftningen i detta avseende, dvs. att den enskilde får ta ansvaret för avfallet under förutsättning att det sker i överensstämmelse med naturvårdslagen?

Fredagen den
19 maj 1972

*Ang. dispens från
skyldigheten att
anlita den kommu-
nala renhållnings-
organisationen*

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Vi har genom renhållningslagen gett kommunerna skyldighet att klara renhållningen. Denna lag har alltså riksdagen stiftat. Kommunerna måste då skaffa sig en organisation för att sköta denna angelägenhet.

Men genom lagen har också öppnats en möjlighet för kommunerna att begära dispens för visst område eller för viss enskild person. Kommunerna själva måste begära den dispensen. Det skulle vara rätt orimligt om kommunen helt plötsligt fick veta att någon högre myndighet hade lämnat dispens åt en mängd människor eller åt stora områden. Det kan inte vara rimligt, utan kommunen måste få handlägga detta.

De enskilda personer som bor i glesbygdsområden eller som har jordbruk har möjlighet att diskutera dessa frågor med kommunen. Om kommunen finner att en dispens är rimlig utan att det rubbar organisationen och att vederbörande på ett riktigt sätt själv kan omhänderta sitt avfall, föreställer jag mig att kommunerna kommer att söka dispens. Kommunens styresmän är i stort sett av samma kaliber som vi här i riksdagen, och de har väl ungefär samma goda omdöme. Har vi beslutat att ge kommunerna denna lagliga skyldighet, får vi väl låta dem med eget förnuft och av egen kraft klara upp organisationen.

Det kan inte vara så att en enskild person skall få dispens bara för att han tycker att det är för dyrt att ansluta sig till den allmänna renhållningen. Ett avgörande motiv måste vara att kommunen helt enkelt inte kan klara renhållningen. Ett annat motiv är att vederbörande själv på ett rimligt sätt kan omhänderta avfallet och att inte organisationen rubbas därigenom.

I framtiden kommer förmodligen dispenserna att bli ganska få därför att kommunerna bygger upp en så stor organisation. Vad jag talar om är alltså hushållsavfallet. Ingen kommun kommer väl t. ex. på idén att köra omkring och plocka upp gödsel från jordbruk, utan sådant får jordbrukaren själv skilja sig kvitt på sina ägor. Hushållsavfallet på lantgårdar är ju många gånger inte annorlunda än hushållsavfallet inne i städerna, och därför kan det vara rimligt att även jordbruk och lantgårdar ingår i organisationen.

Renhållningslagen stiftades för att man skulle kunna hämta avfallet vid källan, dvs. hushållen, och slippa ha det liggande omkring i markerna. Den dispensmöjlighet som står öppen anser jag rimlig. Jag utgår från att kommunalmännen på ett riktigt sätt kommer att använda sig av den för vissa områden.

Herr ANDERSSON i Nybro (c):

Herr talman! Jag tar fasta på vad jordbruksministern sade om att dispens bör ges i de fall där den enskilde kan omhänderta avfallet. Det uppfattar jag såsom en positiv inställning från jordbruksministerns sida.

Jag vill bara tillägga i denna diskussion att vi bör ha klart för oss att många människor i glesbygderna hittills har tagit ansvar för avfallet på ett från miljösynpunkt helt tillfredsställande sätt. Därför anser jag att samhället med tillförsikt kan fortsätta med att ge detta förtroende åt dem som anser sig kunna lösa avfallsproblemet på egen hand. I de fall

Nr 83

Fredagen den
19 maj 1972

*Ang. dispens från
skyldigheten att
anlita den kommu-
nala renhållnings-
organisationen*

någon skulle bryta mot nedskräpningsförbudet har ju samhället skaffat sig -- detta med all rätt; det erkänner jag gärna - en kraftigt skärpt lagstiftning att stödja sig på. Jag är ganska övertygad om att risken för förseelser mot denna lagstiftning är utomordentligt liten beträffande dem som bor i glesbygderna. Jag vill därför tolka jordbruksministerns svar så att kommunerna skall vara generösa med dispensgivningen i dessa fall.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag gör inget uttalande om hur kommunerna skall bete sig, utan jag utgår från att kommunerna söker dispens för enskilda, om det kan anses rimligt och om vederbörande själv kan ta hand om sitt avfall på ett från miljösynpunkt riktigt sätt. Men vi kan inte acceptera att så många enskilda dispenser ges att själva organisationen i kommunen rubbas. Det har man hela tiden att avväga.

Jag är rätt övertygad om att många enskilda kommer att anse att de själva skulle kunna klara detta på ett rimligt sätt, men det är inte alltid säkert att kommunen anser det. Framför allt kan inte kommunen begära hur många dispenser som helst. Kommunerna får alltså visa den hänsyn som kan vara erforderlig i de enskilda fallen. Jag vill inte göra något uttalande som ålägger kommunerna någonting. De har att följa den lag som riksdagen enhälligt har stiftat.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Föredrogs och hänvisades motionerna nr 1702 -1704 till konstitutionsutskottet.

§ 6 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framställdes, nämligen av

Nr 223 Herr *Carlström* (fp) till herr justitieministern angående omplacering av polispersonal:

Hur länge anser statsrådet att "utlåning" av polismän mellan två polisdistrikt -- med hänsyn till stora rese- och traktamentskostnader -- lämpligen bör fortgå innan omplacering av personal sker?

Nr 224 Herr *Strömberg* (fp) till herr jordbruksministern om åtgärder mot exploatering av outbyggda forsar och älvsträckor:

Vilka åtgärder avser statsrådet vidta för att förhindra exploatering av återstående outbyggda forsar och älvsträckor?

§ 7 På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren kl. 10.59 att ajournera sina förhandlingar till kl. 15.00, då de till dagens bordläggning anmälda utskottsbetänkandena väntades föreligga.

Konstitutionsutskottets betänkanden:

Nr 29 i anledning av dels propositionen 1972:59 angående anslag till produktionsbidrag och samdistributionsrabatt för dagstidningar, dels propositionen 1972:1 angående anslag under finansdepartementet till pressens lånefond, dels motioner

Nr 30 i anledning av propositionen 1972:66 med förslag till grundlagsändringar m. m., avseende ersättare för riksdagsledamöterna, samt följdmotioner

Finansutskottets betänkande:

Nr 24 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Skatteutskottets betänkande:

Nr 29 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:58 med förslag till förordning om skatt på annonser och reklam, m. m. jämte motioner

Justitieutskottets betänkanden:

Nr 12 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:4 med förslag till rättshjälpslag m. m. jämte motioner

Nr 15 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:96 med förslag till lag om ändring i brottsbalken jämte motioner

Lagutskottets betänkanden:

Nr 15 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:88 med förslag till lag om ändring i lagen (1887:42 s. 1) angående handelsregister, firma och prokura

Nr 16 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:91 med förslag till lag om ändring i namnlagen (1963:521)

Utrikesutskottets betänkanden:

Nr 9 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1971/72 i vad avser utrikesdepartementets verksamhetsområde

Nr 10 i anledning av motioner om internationella åtgärder på miljövärdens område

Nr 11 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Försvarsutskottets betänkande:

Nr 16 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Socialförsäkringsutskottets betänkande:

Nr 26 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Kulturutskottets betänkande:

Nr 18 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1972:1 gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1972/73 till konst, litteratur, musik, teater m. m., jämte motioner

Utbildningsutskottets betänkande:

Nr 28 i anledning av motion angående professurerna i oral kirurgi

Jordbruksutskottets betänkanden:

Nr 33 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:62 med förslag till lag om ändring i lagen (1938:274) om rätt till jakt jämte motioner

Nr 34 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:79 angående reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m. jämte motioner

Nr 35 i anledning av motion om statsbidrag till Emåns vattendragsförbund för landskapsvårdande åtgärder

Näringsutskottets betänkande:

Nr 29 i anledning av propositionen 1972:69 med förslag till lag om understödsföreningar jämte motion

Inrikesutskottets betänkanden:

Nr 12 i anledning av propositionen 1972:64 angående statligt stöd för tidsbegränsad fortsatt drift vid nedläggningshotade företag jämte motioner

Nr 13 i anledning av propositionen 1972:82 om vissa pensionsfrågor, m. m. jämte motion

Nr 14 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

§ 9 Anmäldes och bordlades följande motioner:

Nr 1705 av herr *Boo m. fl.*

avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 97 med förslag till lag om närvarorätt vid sammanträde med kommunal eller landstingskommunal nämnd

Nr 1706 av herrar *Ernulf* och *Polstam*

avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 98 med förslag till lag om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom, m. m.

§ 10 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att även följande enkla frågor denna dag framställdes, nämligen av

Nr 225 Herr *Hermansson* (vpk) till herr utrikesministern angående Tyska demokratiska republikens medlemskap i Världshälsoorganisationen:

Vilka slutsatser anser utrikesministern att Sverige bör dra av Världshälsoorganisationens beslut angående Tyska demokratiska republikens medlemskap i denna organisation?

Nr 226 Herr *Lorentzon* (vpk) till herr handelsministern angående svenska utlandsföretags marknadsföring:

Hur bedömer statsrådet för sin del uppgifter i pressen om att svenska utlandsföretag även använder mutor som medel i marknadsföringen och ger dessa uppgifter anledning till någon åtgärd från statsrådets sida?

Nr 83

Fredagen den
19 maj 1972

§ 11 Kammaren atskildes kl. 15.01.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert